

Csiziné Schlosser Annamária

**Az egyházak jogalanyisága
Doktori tézisek**

Konzulens: Dr. Schanda Balázs, egyetemi docens

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Budapest**

Kézirat lezárva: 2011. március 31.

I. rész

A kitűzött kutatási feladat összefoglalása

A dolgozat célja tisztázni az egyház jogalany fogalmát és a rokon jogi kategóriákat, bemutatni azok jellegét, elhelyezni azokat a hazai történeti tradíciókban és európai összefüggésben, elemezni az egyházi jogi személyiségre vonatkozó hatályos szabályokat, valamint értékelni azokat a jogfejlődés tendenciára tekintettel, valamint gyakorlati szempontból. Mivel e témát átfogóan tárgyaló publikáció a hazai irodalomban még nem született¹, célzottan többféle nézőpont és módszer alkalmazására került sor, törekedve a lehető legteljesebb kép rajzolására. Részletesen tárgyal a dolgozat olyan, eddig csekély figyelmet kapott kérdéseket, mint például az egyházi jog alkalmazásának, illetve az állami és egyházi jog érintkezésének kérdései a belső szervezeti jogi személyiség körében, a vallási közösségek jogalanyiségének lehetséges megjelenési formái, az általános polgári személyi jogi szabályok egyházakra történő alkalmazása, az egyházi jogi személyek megszűnése, az 1990. előtt elismert felekezetek történeti jogfolytonossága.

Ahogy az állami egyházjogról állíthatjuk, hogy az alkotmányjog „szíve”², úgy az egyházak jogalanyiségára vonatkozó normaanyagról is bátran kijelenthetjük, hogy ez az állami egyházjogban a „Herzstück”. Az állam és az egyházak kapcsolatrendszerének kulcsfontosságú tényezője, a lelkiismereti- és vallásszabadság meghatározó összetevője, hogy az állami jog alapján mi tekinthető egyháznak, vallási közösségnek, hogyan szerezhetnek a közösségek jogi személyiséget, és milyen jogokkal rendelkeznek ezek a jogalanyok.

Az is megjegyezhető, hogy hazánkban, Európában, valamint a világnak azon részein, ahol az alapvető emberi jogok érvényesülése biztosított, napjainkban nagyobb kihívást jelent a jogtudomány számára az egyéni vallásszabadságnál a vallásszabadság kollektív oldala, így az egyházak jogalanyiségával (valamint az egyházakkal általában) kapcsolatos kérdések.

¹ Az állam és az egyház jogi viszonyát átfogóan tárgyaló művek vonatkozó részein kívül a kifejezetten e tárgyban született írások közül ki kell emelni Erdő Péter egyházakról mint jogi közösségekről szóló cikkét, Főként a jogalanyiséggel kapcsolatos nyitott kérdésekre mutatott rá Ferenczy Rita, az egyházak magánjogi jogalanyiségát pedig elsősorban tevékenységeik tükrében tárgyalta Pánczél Áron OTDK dolgozata. Ld.: ERDŐ Péter: A vallási közösségek és jogi kezelésük. In: Jogtudományi Közlöny 1999, 127-131., FERENCZY Rita: Kérdések az egyházak és szervezeteik jogi személyiségének köréből. In: Magyar Jog 1999/9. 518-529., PÁNCZÉL Áron: Az egyházak magánjogi jogalanyisége. Az egyházi jogi személyek és tevékenységük a magyar társadalomban. In: Polgári jogi tudományos diákköri évkönyv 2001, 201-222.

² SCHANDA Balázs: Magyar állami egyházjog. Szent István Társulat, Budapest, 2003. 2. átdolg. kiad. 4.

A dolgozat a jogalanyiságot nagyrészt formális oldaláról közelíti meg, azt vizsgálva, hogy mi a vallási közösség, az egyház, mint jogi kategória, hogyan szerveződik és működik (jön létre, szűnik meg stb.). Már csak terjedelmi okokból sem tárgyalhatta a munka a jogalanyiság „tartalmi” oldalát, vagyis az abból fakadó jogok és kötelezettségek összességét, az egyházi jogállást a maga teljességében – bár tartalmi kérdések érintése esetenként nem volt mellőzhető.

II. rész

Az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a kutatás és az anyaggyűjtés módszere, a források

A dolgozat alkalmazott módszerek között van a jogi dogmatika (fogalom- és szövegelemzés), a jogtörténeti és összehasonlító vizsgálat.

Az értekezés 1. része egy módszertani bevezető után, elméleti alapkérdéseket tisztáz, az egyház jogalany, egyházi jogi személy, valamint a rokon fogalmak (pl. vallási közösség, vallásfelekezet, stb.) meghatározására tesz kísérletet. Feltárja az egyház fogalmi összetevőit, ezért foglalkozik a vallás, az egyház mint közösség és a sajátos egyházi autonómia (önrendelkezési jog) kérdéseivel. Elemzi vallási közösségek jogalanyiságának funkciói és formái. Majd a dolgozat tárgyát képező jogterület sajátosságainak bemutatására kerül sor.

A 2. rész tárgyunk hazai történetét tekinti át, az előzmények rövid felvázolását követően részletesebben a polgári kortól napjainkig.

A 3. egy részben európai összehasonlító elemzést, a lehetséges szabályozási modellek és harmincnégy európai ország jogának rövid jellemzését az uniós jogi szabályozás, és a fejlődési irányok, kihívások bemutatása követ. A történeti és összehasonlító elemzés eredményeit mind a *de lege lata*, mind a *de lege ferenda* következtetéseknél hasznosítani lehetett.

A 4. részben a hazai hatályos jogi szabályozás részletes elemzése következik, mint az egyházi jogalanyokra vonatkozó jog „általános része”. Tárgyalja az értekezés az egyházi jogi személyek nyilvántartásba vétele, az alapítás és a nyilvántartás és a bejegyzési eljárás kérdéseit, az egyes egyházi jogi személy típusokra vonatkozó szabályokat, az egyházi jogi személyek és más jogi személyek elhatárolásának problematikáját, az egyházi jogi személyek jogképességének, cselekvőképességének, elkülönült jogalanyiságának sajátosságait, valamint az egyházak megszűnését.

Az 5. részben a jogterület „különös részeként” nyolc nagy hazai egyház, illetve egyház-csoport tárgyunk szempontjából releváns belső szabályainak vizsgálata következik. A joganyag nagymértékű történeti meghatározottsága előhívott olyan kérdéseket, amelyek megválaszolására

egy külön, az egyházak jogalanyiségának történetiségét, jogfolytonosságát elemző alfejezetben került sor.

A dolgozatot általános értékelés, valamint a de lege ferenda javaslatok megfogalmazása zárja.

Az értekezésben az elméleti és gyakorlati, jogalkalmazói nézőpont egyidejű érvényesítésére törekedtem, vallva, hogy „a jog az élet szolgálóleánya”³ – a jogtudomány pedig a jogalkalmazóké. Ezért a hazai szabályozás elemzése során egyrészt figyelemmel voltam kapcsolódó bírósági gyakorlatra (mind az ítélezést, mind a nyilvántartási nem peres eljárást illetően), másrészt arra is, hogy maguk az érintett egyházak, illetve a velük jogviszonyba kerülő más jogalanyok számára megfelelően alkalmazható-e a joganyag.

Az egyházak jogalanyiségának, ahogy a jogalanyiség és a jogi személyiség problematikájának általában, a közjog és a magánjog körébe tartozó összefüggései is vannak. Az állami egyházjog is vegyes jogterület, tárgyában és az állami egyházjogi megközelítésben az alkotmányjogi-alapjogi szempont dominál,⁴ az egyházak jogalanyiségát is gyakrabban szokás a közjog felől szemlélni. Jelen dolgozat azonban legalább ugyanakkora jelentőséget tulajdonít a magánjogi, személyi jogi nézőpontnak is, mivel az egyházi jogalanyiség elsődleges célja a magánjogi jogviszonyokban való részvételt biztosítani a vallási közösségek számára, ezért a vonatkozó szabályozásnak magánjogilag is „működőképesnek” kell lennie

A dolgozat feldolgozza az „új Ptk.”, vagyis a 2010. évi LXXIII. törvény rendelkezései nyomán hatályba nem lépő, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény rendelkezéseit is. A tervezett törvény személyi jogi része ugyanis számos olyan újdonságot hozott, amelyek érintették az egyházi jogi személyeket is, illetve amelyek elemzést igényeltek. Az ennek kapcsán felmerült megfontolások a majdani végleges új Ptk. kidolgozása során is érdekesek lehetnek. Addig is pedig feltételezhető, hogy a hatályba nem lépett törvény hatással lesz a jogalkalmazásra, ezért szabályainak érintése teljesen nem mellőzhető.

A dolgozat készítése során feldolgozásra került a vonatkozó hatályos magyar jogszabályanyag, a közzétett bírósági határozatok, a releváns hazai szakirodalom. Hasznos eredményeket nyert az értekezés az egyházi jogi személyek nyilvántartásából, különösen a Fővárosi Bíróságnál vezetett nyilvántartásából és annak okirati mellékleteiből. A 2. rész az alkotmány- és jogtörténeti szakirodalomra alapul, egyes források közvetlen vizsgálatával kiegészülve. A 3. részhez nagy segítséget nyújtott néhány idegen nyelvű összehasonlító gyűjteményes kötet, különösen a Gerhard

³ Idézet Bognár Szabolcstól: http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/electr_bsz.html (2010.07.30.)

⁴ SCHANDA Balázs: Magyar állami egyházjog. Szent István Társulat, Budapest, 2003. 2. átdolg. kiad.3.

Robbers szerkesztette mű újabb kiadása,⁵ valamint az elérhető külföldi adatbázisok. Az 1. és 4. rész megírása során feldolgozásra került a hazai állami egyházjogi, valamint a releváns magánjogi, személyi jogi irodalom. Az 5. rész az egyházak saját belső joganyagán: törvényein, szabályzatain, stb. alapul.

III. rész

A tudományos eredmények összefoglalása, a hasznosítás lehetőségei

A hazai jogtudomány a dolgozat által érintett jogterületen összefoglaló munkák tekintetében – különösen nyugat-európai mércével mérve - meglehetősen szegényes, a dolgozat ezért hozzá kíván járulni a magyar állami egyházjog-tudomány belső fejlődéséhez. Ennek érdekében a munka a téma minél átfogóbb bemutatására törekedett, és hasznosította a külföldi jogtudomány eredményeit is. A dolgozat ugyanakkor azt is elősegíteni kívánja, hogy az egyházak, egyházi jogi személyek a magánjogi, személyi jogi megközelítésben is megfelelő hangsúlyt kapjanak, azokat speciális, határterületi jellegük ellenére se hanyagolja el a hazai magánjog-tudomány.

Különösen az értekezés 4. és 5. része kíván a joggyakorlat számára hasznos segítséget adni. Az elemzés feltárja az Lvt., vagyis a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény hiányos vagy ellentmondásos rendelkezéseit, támpontot kívánva adni a megfelelő értelmezésre. Az Lvt. alkalmazása körüli jogbizonytalanságot nagymértékben csökkenthette, az egységes jogértelmezést jelentősen segíthette volna, ha a jogalkalmazók részére már korábban is rendelkezésre állt volna az egyházi jogi személyek jogalanyiságát összefoglaló jelleggel, ugyanakkor gyakorlati nézőpontból vizsgáló szakirodalom. Az itt leírtak azonban nem csupán a bíróságok vagy az ügyészségek, hanem az egyházi jogi személyeknek is segítségére lehetnek a saját szervezeti és működési szabályrendszerük kialakítása során, az állami joggal való összhang megteremtése érdekében.

Az 5. rész az egyházak saját belső törvényeit, szabályait elemzi, olyan joganyagot, amely csak ritkán kerül a jogalkalmazók látóterébe, mivel nehezen hozzáférhető, megértése az egyházak alapvető sajátosságainak (szervezet-, normarendszerének stb.) és történetének ismeretét is előfeltételezi. Ezt a joganyagot a dolgozat az állami egyházjogi szabályok alkalmazásához szükséges és elégséges mértékben kívánja bemutatni.

⁵ ROBBERS, Gerhard: Staat und Kirche in der Europäischen Union. In: ROBBERS, Gerhard (szerk): Staat und Kirche in der Europäischen Union. Baden-Baden, Nomos. 2005. 2. kiad. 629-640

A 6. részben az értékelő nézőpont kerül előtérbe, az itt összegzett de lege ferenda megállapítások akár közvetlenül is hasznosulhatnak annak a reformfolyamatnak során, amelyen közjogunk napjainkban keresztülmegegy, s amely úgy tűnik, az állam és az egyházak kapcsolatrendszerét is jelentős mértékben befolyásolni fogja.

IV. rész

A jelölt publikációi

I. Könyvrészlet idegen nyelven:

1. Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Band 3 Ungarn. WUV Universitätsverlag (a Bécsi Egyetem sorozata, több fejezet, várható megjelenés: 2011. ősze)

II. Tanulmányok, cikkek:

2. Egyházak és egyházi szervezetek képviselete. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2005/12. 28-31.
3. Egyházak az öröklési jogban. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2007/10. 14-21. (társszerzőként, Csízi Istvánnal közösen)
4. Egészségügyi önrendelkezési joggal kapcsolatos nyilatkozatok közjegyzői nyilvántartása Németországban. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2008/2 . 16-17.
5. Legal Status of Churches and Religious Communities in Serbia according to the New Law (with a comparative analysis) Csak online: <http://www.revacern.eu/exchange-programme/ep-2-final/EP2%20%20schlosser..pdf> (2008. szeptember)
6. Újabb fejlemények az Európai Emberi Jogi Bíróság vallásszabadsággal kapcsolatos gyakorlatában. In: *Iustum, Aequum, Salutare*. 2009/2. 67-81. (társszerzőként, Schanda Balázssal közösen)
7. Az egyházi jogi személyek azonosító adatai In: *Közjegyzők Közlönye*. 2010/4 . 1-20.
8. Az egyházak jogalanyiségének történeti összefüggései In: *Iustum, aequum, salutare*. 2010/4. 243-256
9. Az egyházi jogi személyek megszűnésének kérdései. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2011/2. 1-21.

III. Idegen nyelvű tanulmány, cikk

10. Notaraufsichtrecht – Länderbericht Ungarn. In: *MittBayNot* (Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins, der Notarkasse und der Landesnotarkammer Bayern) Sonderheft zum 50jährigen Bestehen der Landesnotarkammer Bayern. 5/2011 (közlésre elfogadva, megjelenés: 2011. szept.)

IV. Recenziók idegennyelvű kötetekről:

11. J. H. H. Weiler – Ein christliches Europa. Erkundungsgänge. In: *Iustum, aequum, salutare*. 2006/3-4.184-186. és *Ítélet* 2007/5. 10.
12. Ernst-Wolfgang Böckenförde – Staat, Nation, Europa. Studien zur Staatslehre, Verfassungstheorie und Rechtsphilosophie. In: *Európai Tükör*. 2006/6. 109-111.; *elektronikus kiadás*: http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/89.A42F98-DCC6-46EA-A10F-E8140C2BF03A/0/et_2006_06.pdf

13. Gerhard Robbers – Staat und Kirche in der Europäischen Union. In: *Jogtudományi Közlöny* 2007/12. 586-588.

IV. Szakmai közéleti cikkek:

14. Beszámoló a mariazelli közjegyzői zárandokltról In: *Közjegyzők Közlönye*. 2005/2. 25-28. (társszerzőként, dr. Dévényi Norberttel közösen)
15. „A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005” (konferencia-beszámoló). In: *Közjegyzők Közlönye*. 2006/6. 26-27.
16. Beszámoló németországi tanulmányútról. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2007/9. 21-22. (társszerzőként, dr. Takács Gáborral közösen)

V. Publikált szakfordítások:

- németből:

17. Prof. Dr. iur. Detlev W. BELLING: Szabadság és kényszer a nemzeti jogalkotó számára a 2000/78/EK-es anti-diszkriminációs irányelv átültetése során, tekintettel az egyházi munkajogra In: *Európai Jog*. 2005/4. 27-32.
18. Mariazell und Ungarn – 650 Jahre religiöse Gemeinsamkeit. Szerk.: Walter BRUNNER. *Strigonium Antiquum 6. kötet* (német és magyar nyelvű kiadás). Graz-Esztergom, 2003. 219. p. (társfordítóként, többekkel)

-angolból:

19. Catherine Dupré: Jogátvétel és alkotmányos változások. In: A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. Szerk: Jakab András és Takács Péter. Gondolat – ELTE-JÁK. Budapest, 2007. 1019-1034.

